

видавництв, з підручниками та довідниками яких їм треба знайомитися. Доречним буде також перелік освітніх сайтів в Інтернеті.

9) *Перелік науково-методичної літератури для вчителя.* Цей список надається завідуючим науково-методичним об'єднанням при погодженні із заступником директора з науково-методичної роботи і призначений для орієнтації вчителя на сучасні вимоги Міністерства освіти і науки України до викладання певних навчальних предметів.

10) *Тематика курсових робіт.* У ліцеях, як закладах для здібної та обдарованої учнівської молоді, курсові роботи з профільних предметів є необхідною формою навчально-пізнавальної діяльності учнів. Написання курсової роботи сприяє поглибленню знань учнів, розширенню їх кругозору, здійсненню пролонгованої довузівської підготовки. Попереднє ознайомлення учнів з тематикою дозволяє їм обрати тему, яка найбільш зацікавила і є для них посиленою.

11) *Програма навчальної практики.* З метою узгодження навчальних екскурсій, практичних заходів, що входять до складу навчальної практики, її програму вчителі розроблюють завчасно. Крім цього, попереднє планування питань, що виносяться на практику, дозволяє вчителю зробити більш реальним календарно-тематичне планування.

Введення науково-методичного комплексу забезпечення навчальної дисципліни до методичної системи вчителя детерміновано зміною загальної парадигми освіти, встановленням пріоритетності особистісного аспекта у педагогічному процесі ліцею. Зміст комплексу забезпечує наукове супроводження навчально-виховного процесу, дозволяє здійснювати освітній моніторинг, а його запровадження сприяє професійному розвитку та вдосконаленню майстерності вчителя.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Концепція середньої загальноосвітньої школи України // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – К.: Освіта, 1992.
2. Концепція становлення мережі середніх закладів освіти для розвитку творчої обдарованості // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1996. – № 17–18. – С. 53–64.
3. Національна доктрина розвитку освіти України. Матеріали з'їзду працівників освіти.
4. Монахов В.М., Смыковская Т.К. Проектирование авторской методической системы учителя // Школьные технологии. – 2001. – № 4. – С. 48–64.

УДК 371.2

О. В. Малишевський

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА: ВІД ІНФОРМАЦІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ ДО ІНФОРМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Розвиток процесів становлення світового інформаційного співтовариства поставило перед загальноосвітньою школою необхідність вирішення задач, спрямованих на подальше удосконалення системи освіти, що є основою відродження інтелектуального, духовного потенціалу українського народу, умовою виходу вітчизняної науки, техніки і культури на світовий рівень.

Сьогодні учень має опанувати знання про основи інформаційного обміну, про способи накопичення, збереження і передачі інформації різного типу, навчитися виділяти з інформаційного потоку лише корисні знання. Іншими словами, учні повинні навчитись такій технології, завдяки якій розв'язування будь-якої задачі відбуватиметься на основі колективного знання. Досягнення високого рівня інформаційної культури людини – це стратегічна мета кожного високорозвиненого суспільства. У найближчому майбутньому від рівня інформаційної культури молодого покоління залежатиме науковий, технічний, виробничий, соціально-економічний потенціал народного господарства нашої держави та добробут її народу. Одним із пріоритетних напрямків державної політики щодо розвитку

освіти є формування високого рівня інформаційної культури кожного члена суспільства, “запровадження освітніх інновацій, інформаційних технологій, створення індустрії сучасних засобів навчання і виховання, повне забезпечення ними навчальних закладів, ... інтеграція вітчизняної освіти до європейського та світового освітніх просторів” [1]. Школа, в свою чергу, повинна ознайомити молоду людину з можливостями використання сучасних інформаційних технологій та закласти основи інформаційної культури.

У сучасній науковій літературі трактування поняття “інформаційна культура” (ІК) має кілька аспектів. У цій статті розглядаються лише окремі з них, і, таким чином, робиться спроба розкрити становлення цього поняття.

Вперше це поняття, за літературними даними, прийшло з управлінської сфери. У 70-х роках минулого століття Г.Г. Воробйов розглядає його як культуру раціональної та ефективної організації інтелектуальної діяльності людини [2]. Феномен ІК особи у **широкому розумінні** являє собою “цілісну соціальну систему – один із найважливіших, багатогранних чинників загальної культури людства, сукупність усіх видів комунікативно-інформаційної діяльності людини та її наслідків, виступає як своєрідний соціально-духовний регулятор та інтелектуальний саморегулятор, дієвий засіб культуротворчої практики в інформаційно-духовному просторі” [3: 13], “сукупність принципів і реальних механізмів, що забезпечують позитивну взаємодію етнічних і національних культур, їх єднання у загальний духовний досвід людства” [4]. У **більш вузькому аспекті** – “це, насамперед, система інформаційної освіти і виховання, специфічний спосіб наслідування суспільних здобутків з метою соціалізації особи, її всебічного розвитку та професійної підготовки” [3: 13].

У ракурсі теми нашої статті привертають увагу праці Г.Г. Воробйова, який наповнює поняття ІК змістом “інформаційна грамота”. У 80-х роках минулого століття внаслідок комп’ютеризації освітньої галузі почав розглядатися такий аспект ІК як “комп’ютерна грамотність”. В Україні в рамках освітнього предмета “Основи інформатики та обчислювальної техніки” М.І. Жалдаком було виділено шляхи оволодіння комп’ютерною грамотністю, які полягають в умінні: “1) аналізувати різноманітні процеси і явища; 2) планувати структуру дій, спрямованих на досягнення поставленої мети за допомогою фіксованого набору засобів; 3) алгоритмічно мислити, тобто подавати складні дії у вигляді певної послідовності простіших; 4) будувати інформаційні структури для опису об’єктів і систем; 5) правильно і чітко однозначно формулювати думки; 6) організовувати пошук інформації, яка потрібна для розв’язування поставленої задачі” [5]. У свій час В.А. Каймін говорив ще й про уміння “проводити класифікацію та систематизацію інформації” [6]. Перераховані уміння, відзначав А.П. Єршов, “взяті в їх мінімальному об’ємі, складають задачу досягнення певного рівня комп’ютерної грамотності..., а взяті у максимальному об’ємі – перспективну задачу виховання інформаційної культури” [7].

Аналізуючи поняття ІК як характеристику якості навчання, О.І. Бочкін вводить поняття “комп’ютерна освіченість”, яке є проміжним ланцюгом між комп’ютерною грамотністю та інформаційною культурою [8]. До основних ознак комп’ютерної освіченості автор відносить: 1) регулярне читання комп’ютерної літератури у зв’язку з основною, можливо не комп’ютерною, спеціальністю; 2) широкий світогляд, орієнтація в найбільш поширених комп’ютерних програмах, знання їх можливостей; 3) вміння добирати оптимальні програмні засоби (ПЗ) для конкретної роботи; 4) здатність обґрунтовано робити висновки про функціональні можливості конкретних ПЗ; 5) наявність і ведення власної бібліотеки ПЗ; 6) розуміння пріоритетів і обмежень при застосуванні ЕОМ. “Мало сформулювати загальне уявлення про комп’ютери та їх можливості, мало навчити натискати потрібні кнопки... Необхідно виховати певну комп’ютерну культуру, навички й уміння не тільки працювати з ... програмним забезпеченням, але й навчити формулювати нові задачі, для розв’язання яких можна використовувати обчислювальну техніку” [9].

Цікавою, на нашу думку, є позиція А.В. Пенькова [10]: при формуванні ІК особливої уваги слід приділяти культурі спілкування – уміння обґрунтовано викладати свою точку зору, уміння вислуховувати чужу й давати їй об’єктивну оцінку, уміння складати програму

сумісної діяльності для досягнення загальної мети. Культурне спілкування з людиною – це передумова формування культури “спілкування” з інформацією різного типу (текстовою, графічною) та обчислювальною технікою.

Проблемам формування ІК присвячено багато наукових досліджень. Так, наприклад, С.В. Михайліді під інформаційною культурою учнів розуміє “сформовану в процесі інформаційної діяльності систему знань, умінь, навичок і ціннісних орієнтацій, які виступають як засоби осмислення явищ і прийняття рішень в інформаційному середовищі” [11: 33]. На думку А.П. Суханова, оптимальний рівень ІК повинен передбачати “організацію найбільш раціонального обміну інформацією; створення необхідних та достатніх умов для збирання, збереження, переробки й передачі інформації...” [12: 72]. До пропедевтичного курсу формування основ інформаційної культури Ясінський А.М. відносить: “знання технічних засобів опрацювання інформації; розуміння сутності формалізації змістовних суджень та інформаційного моделювання; вироблення уміння використовувати інформаційні структури, знання програмних продуктів; вироблення навичок сприймання і розуміння поданої інформації; уміння проводити опрацювання інформації за допомогою програмних продуктів” [13: 52]. Ю.С. Рамський вважає, що інформаційна культура впливає “на розвиток ... наукового теоретичного мислення, здатності до коректної постановки задачі, передбачення наслідків сприйнятних рішень і дій, сприяє формуванню умінь конструювання задач, свідомому і обґрунтованому використанню новітніх інформаційних технологій в навчанні та трудовій діяльності” [14].

Метою статті є формулювання положення про те, що поняття інформаційної культури наповнене й естетичним змістом. Наприклад, головною метою пропедевтики основ ІК в рамках предметів освітньої галузі “Технології” основної школи є формування знань, умінь і навичок, які на засадах краси й доцільності дадуть можливість учням творчо використовувати колективні знання, створювати власні проекти та їх технічно реалізовувати. Процес трудової підготовки учнів має найбільші потенційні можливості щодо початків інформаційної культури, оскільки саме тут формуються навички умінь і опрацювання інформації, поданої у різних формах. Існування закладених у навчальних курсах освітньої галузі “Технології” можливості формувати елементи алгоритмічної культури, уміння діяти за визначеним алгоритмом і будувати нові дозволяє школярам розвивати і підвищувати свій рівень ІК. Виконуючи цілеспрямовані дії на уроках трудового навчання та художньої праці, учень завжди знаходиться в ситуації творчого пошуку і вибору: формування й уява кінцевого продукту своєї діяльності; визначення оптимального шляху, який приведе до реалізації поставленої задачі; вибір знарядь та засобів, користування якими приведе до найкоротшого шляху створення кінцевого продукту з мінімальними витратами. Отже, перефразувавши слова Є.І. Машбіца, можна сказати, що важливою метою формування ІК є забезпечення формування творчого мислення школярів, готовність до творчої праці в умовах науково-технічного прогресу [15: 56].

Особливої актуальності і ваги нині набуває включення до змісту освітньої галузі “Технології” формування основ інформаційної культури. Сказане зумовлюється у першу чергу розробкою і прийняттям освітніх стандартів основної школи, де окремою навчальною дисципліною виділено інформатику. Зважаючи на інтегрування інформатики до освітньої галузі “Технології” доречно простежити формування інформаційної культури у межах цієї галузі, розглянути основні змістовні аспекти цього процесу з урахуванням специфіки предметів “Трудове навчання” та “Художня праця” у 5–7 класах. Під час викладання цих предметів слід передбачити можливості включення до їх змісту пропедевтики інформаційної культури.

Таким чином, можна сформулювати основні складові інформаційної культури учнів 5–7 класів основної школи: розвиток світоглядних, інтелектуальних, моральних і естетичних якостей особистості; виховування культури мислення і спілкування; розуміння сутності інформації та інформаційних ресурсів; уміння користуватися інформаційними ресурсами будь-якого походження; уміння аналізувати відповідно до розв’язуваних задач отриману

інформацію і виділяти корисні для подальшого використання; розвиток здатності до коректної постановки задачі і передбачення наслідків своїх дій; уміння конструювати і добирати найбільш ефективні алгоритми для розв'язування задач, вміння добирати оптимальну послідовність операцій і дій в своїй творчій діяльності; розуміння ролі комп'ютера та програмних засобів у реалізації свого проекту; розвиток первинних навичок роботи з обчислювальною технікою та програмним забезпеченням.

Аналізуючи поняття “інформаційна культура”, слід зауважити, що в умовах інтенсифікації навчального процесу відкривається новий аспект цього поняття: сучасні комп'ютерно орієнтовані методики передбачають формування перш за все практичних навичок пошуку і опрацювання інформації, використання новітніх інформаційних технологій та комп'ютерної техніки для реалізації певного алгоритму і розв'язання конкретної практичної задачі. Отже, мова йде про появу нового аспекту (як функціонального складника) – “інформатична компетентність”. У контексті цієї статті поняття “інформатична компетентність” розглянуто у взаємозв'язку предметів “Трудове навчання” і “Художня праця” як предметів, що вивчаються паралельно з інформатикою. В цьому аспекті інформатична компетентність підсилюється компетентністю виробничою з трудового навчання і проектувальною компетентністю з художньої праці.

Отже, для учнів середньої ланки загальноосвітньої школи поняття “інформатична компетентність” означає, перш за все, уміння використовувати з користю для себе обчислювальну техніку з відповідним програмним забезпеченням під час розв'язання різноманітних задач, пов'язаних з організацією пошуку, класифікацією та аналізом інформації будь-якого походження, в тому числі й естетичного змісту, пов'язаної з художнім конструюванням на заняттях з трудового навчання і художньої праці. В цьому напрямку і потрібно проводити подальші дослідження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта України, 2002. – № 33. – С. 4.
2. Воробьев Г.Г. Информационная культура в управленческом труде. – М.: Экономика, 1971.– 108 с.
3. Джинчарадзе Н.Г. Информационная культура особи: формування та тенденції розвитку (соціально-філософський аналіз).– Дис. ... докт. філософ. наук: 09.00.03. – К., 1997. – 425 с.
4. Виноградов В.А., Скворцов Л.В. Создание информационной культуры для Европы. Доклад на IV конференции ЕКССИД. 23–25 марта 1991 г. Кентербери, Великобритания // Теория и практика общественно-научной информатики.– 1991.– № 2.– С. 5–29.
5. Жалдак М.І. Проблеми впровадження інформатики і обчислювальної техніки в навчальний процес // Формування комп'ютерної готовності учнів.– К.: Рад. школа, 1989.– С. 75–76.
6. Каймин В.А. Психолого-педагогические аспекты обучения информатике и программированию / Компьютеры в обучении: психолого-педагогические проблемы (круглый стол) // Вопросы психологии, 1986.– № 5.– С. 80.
7. Ершов А.П. Школьная информатика в СССР: от грамотности к культуре / В кн. Информатика и компьютерная грамотность.– М.: Наука.– 1988.– С. 6–23.
8. Бочкин А.И. Методика преподавания информатики: Учебное пособие.– М.: Высшая школа, 1998.– 431 с.
9. Газе-Рапопорт М.Г. Некоторые социальные и социально-психологические проблемы компьютеризации // Вопросы философии.– 1988.– № 7.– С. 147.
10. Пеньков А.В. Использование новой информационной технологии при преподавании математики в старших классах.– Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02.– К., КДП.– 1992.– 171 с.
11. Михайлиди С.В. Формирование элементов информационной культуры школьников при обучении математики в 5–6 классах.– Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02.– М., 1991.– 141 с.
12. Суханов А.П. Информация и прогресс.– Новосибирск: Наука. Сиб. отд-ние, 1988.– 192 с.
13. Ясінський А.М. Формування основ інформаційної культури школярів засобами інтегрованих завдань з інформатики.– Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02.– К., 2000.– 190 с.

14. Рамський Ю.С. Формування інформаційної культури вчителя математики при вивченні методів обчислень у педагогічному вузі // Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання: Зб. наук. праць.– К.: НПУ імені М.П. Драгоманова.– Випуск 2.– 2000.– С. 25–29.
15. Машбиц Е.И. Компьютеризация обучения: проблемы и перспективы.– М.: Знание, 1986.– 240 с.

УДК 371.2

Н. М. Островерхова

КРИТЕРІЇ І ТЕХНОЛОГІЯ АНАЛІЗУ ЯКОСТІ УРОКУ ЯК ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ

Істотно поліпшити якість навчання, виховання і розвитку учнів у сучасних умовах роботи загальноосвітніх навчальних закладів можливо за умови цілеспрямованого систематичного і послідовного удосконалення уроку як основної форми організації навчально-виховного процесу. У системі факторів підвищення якості уроку важливе місце посідає його відвідання та аналіз керівниками шкіл. У зв'язку з цим виникла об'єктивна потреба у розробці нових підходів та концепцій аналізу уроку, критеріїв і технології оцінки його якості як складної педагогічної системи.

Традиційно поняття уроку трактується як форма організації навчально-виховного процесу, який передбачає сталість групи учнів, уніфікованість змісту навчання та детермінованість часу. Фактично ж “урок” – це обмежений часом навчальний процес, навчальне заняття, яке має свій зміст і структуру, мету і завдання, методи і засоби їх досягнення; це складна інтегративна взаємодія суб'єктів навчально-виховного процесу, спрямована на забезпечення позитивного кінцевого результату.

Урок – це складна педагогічна система. В.О. Онищук пише: “Процес навчання ми розглядаємо як складну цілісну систему, тобто як упорядковану сукупність, об'єднання взаємопов'язаних і розміщених у певному порядку елементів цілісного утворення” [1: 34]. І.П. Підласий, синтезуючи дослідження П.Ф. Каптерева, А.І. Пінкевича, Ю.К. Бабанського, вводить у науковий обіг поняття “педагогічний процес як система”. “Педагогічним процесом називається навчальна взаємодія вихователів та вихованців, яка спрямована на досягнення поставленої мети і приводить до заздалегідь визначеної зміни стану, перетворення властивостей і якостей вихованців” [2: 162]. Трактуючи це поняття, автор наголошує, що педагогічний процес – це основна, об'єднуюча система. Він характеризується наявністю складових та багаточисленністю зв'язків і відношень між ними. До компонентів системи, у якій протікає педагогічний процес, віднесені – педагоги, вихованці, умови виховання. Основні ж компоненти педагогічного процесу – це цільовий, змістовий, діяльнісний, результативний.

Окремі автори розглядають у більш широкому плані урок як “освітній процес”, як складну систему. Так, російські вчені Т.І. Шамова, П.І. Третьяков, М.П. Капустін зазначають: “Освітній процес – спеціально організована, цілеспрямована взаємодія педагогів та вихованців, яка спрямована на вирішення освітніх, виховних і розвиваючих завдань” [3: 162]. До основних компонентів освітнього процесу автори відносять: суб'єкти (вчитель, учень), цільовий, стимулююче-мотиваційний, змістовий, операційно-діяльнісний, контрольно-регулюючий, рефлексивний.

М.М. Фіцула вважає, що процес навчання відрізняється від навчального процесу. На його думку, “навчальний процес” охоплює всі компоненти навчання: викладача, учня, який працює під керівництвом учителя на уроці та самостійно вдома, забезпечення навчального процесу наочністю й технічними засобами. Під поняттям “процес навчання” розуміють взаємодію вчителя й учнів. Навчання як один з видів людської діяльності складається з двох взаємопов'язаних процесів – викладання й учіння [4: 79]. Автор зазначає, що процес навчання формують тісно пов'язані між собою компоненти: цільовий, стимулююче-